

Nieuwsbrief | Januari 2018

Tekst: Bestuur Daal en Berg. Met dank aan: Loukie Nak (redigeren) en Anouk Wennen (vormgeving)

BELANGRIJK: Onderhoudsprocedure gewijzigd

Per 1 januari 2018 werkt Daal en Berg niet meer samen met de Makelaars Associatie. Deze organisatie verwerkte ook de onderhoudsverzoeken voor de bewoners en doet dat per 1 januari 2018 dus niet meer.

Daardoor is de manier om onderhoudszaken te melden per 1 januari gewijzigd. In december ontving u daarover een brief maar voor de zekerheid hierbij alsnog de nieuwe gegevens.

- Per 1 januari 2018 neemt Daal en Berg alle onderhoudszaken in eigen beheer.

- Hebt u een onderhoudsverzoek, dan kunt u dat melden via het e-mailadres info@daalenberg.nl

(Er wordt gewerkt aan apart mailadres voor onderhoud maar de noodzakelijke code daarvoor werd nog niet ontvangen)

Of telefonisch bij: opzichter **Rob Moree: 06 - 40184473** of de verenigingsmanager **Jaap van Dijk 06 - 13234789**

U kunt hen alleen bellen tijdens kantooruren (van 9.00 tot 17.00 uur)

Indien uw klacht direct actie vereist (bijvoorbeeld bij een lekkage) dan mag u de opzichter of de verenigingsmanager buiten deze uren bellen.

- CV storingen kunt u tussen 8.30-9.00 direct telefonisch melden bij **Kees van Dijk (Van Dijk & Zn) 070-3454550**.

Uiteraard kunt u altijd uw CV-storing melden per e-mail of deze tijdens kantooruren telefonisch doorgeven aan de opzichter of verenigingsmanager.

Nogmaals en wellicht ten overvloede: wanneer er nieuwe onderdelen in de ketel geplaatst moeten worden, dan hoeven huurders deze kosten niet zelf te betalen (kosten worden uit de huuropbrengst betaald)

Voor kopers van het woonrecht zijn kosten voor reparaties, onderdelen en mogelijke vervanging van de ketel voor rekening van de B-leden zelf. De firma Van Dijk zal de voornoemde kosten daarom bij de koper die de reparatie liet verrichten in rekening moeten brengen. (Zie ook nieuwsbrief 1 van 1016)

Het kon weer!

Op zondag 10 december was het weer zover: de jeugd nam bezit van het veld van de Papaverhof.

Een dik pak sneeuw nodigde de jongens en meisjes uit de buurt uit te sleeën en sneeuwpoppen te bouwen.

Sommigen twijfelden of je het veld al dan niet mocht betreden, maar kinderen van omwonenden stelden hen gerust: "Als het heeft gesneeuwd mag je er op", en dat is helemaal waar.

Besparing door LED-lampen

Goed nieuws van Eneco: de elektriciteitsrekening rekening over 2017 valt € 500,- lager uit dan het bedrag over 2016. Het directe en financieel merkbare gevolg van de plaatsing van LED-lampen in de portieken van de Klimopstraat. Zo zien we dat investeren in duurzaamheid direct een besparing op de kosten van energie oplevert.

'Gerda' overleden

Op woensdag 8 november overleed onverwacht Gerarda Maria Muis-Biesot.

Wijkbewoners kennen 'Gerda' als uitbaatster van buurtcafé West-End in de Klimopstraat. Zij beheerde dit bruine café gedurende 25 jaar, samen met echtgenoot Loet Muis.

Het 100 jaar oude etablissement is een gezellige plek waar vele buurtbewoners elkaar treffen. Gerda was de dochter van het echtpaar Biesot, dat een slagerij op de hoek van de Irisstraat en Goudsbloemlaan exploiteerde.

Gerda werd 71 jaar en vele wijkbewoners waren aanwezig bij de crematieplechtigheid die op zondag 11 november plaatsvond.

Lezing over De Papaverhof

In de Bibliotheek Bomenbuurt vindt er op op dinsdag 30 januari 2018 van 19:30 tot 21:30 uur een lezing plaats over rijksmonument De Papaverhof in Bibliotheek Bomenbuurt. Deze wordt gegeven door Marcel Teunissen (1961). Architectuurhistoricus Marcel Teunissen verricht zowel breed als diepgaand onderzoek naar de stedenbouwkundige, architectonische en cultuurhistorische ontwikkelingen van Den Haag en Rotterdam. Dit heeft de afgelopen jaren geleid tot tal van publicaties, tentoonstellingen en

excursies. Hij is de auteur van het boek 'De Papaverhof van Jan Wils/100 jaar WBV Daal en Berg.

Prijs voor biebleden: € 2,50

Prijs voor niet-leden: € 5,00

Reserveren noodzakelijk

Telefoonnummer: 070 - 3536970

E-mail: bomenbuurt@bibliotheekdenhaag.nl

De nieuwe lep in de Papaverhof wordt met zorg geplant.

Foto: Gemeente Den Haag, Juriaan Brobbel

Nieuwe boom in de Papaverhof geplant

Half november werd de boom vervangen die in het beging van dit jaar gekapt werd. "Het najaar en het begin van de winter is het ideale seizoen om bomen te planten", vertelt Paul Boeters, een van de bomenexperts bij de gemeente: "We planten veel bomen in de herfst en een deel van de winter omdat bomen dan geen bladeren dragen. Zo kan de boom zijn energie richten op de wortelgroei. Dus ook in uw eigen tuin kunt u de komende weken het beste een struik of boom planten!" Het plantseizoen duurt zo lang het weer het toelaat. Paul: "Als het flink vriest dan zijn de wortelkluiten van de nieuwe bomen bevroren, dan moeten we even stoppen want als je ijs onder de grond stopt duurt het maanden voordat dit ontdooid is, waardoor de wortels van de jonge boom geen vocht opnemen en de boom direct dood gaat. Het plantseizoen eindigt ongeveer medio april want dan krijgen de bomen weer blaadjes."

Extra water en voedingsstoffen

In november gingen de bomenplanters van het gemeentelijke Groenbedrijf aan de slag in stadsdeel Scheveningen en Segbroek. De medewerkers vertellen wat er komt kijken bij het planten van een boom. "Als een boom is gekapt dan blijft er nog een stuk stam en wortels over (een 'nol'). Die nollen halen we enkele weken tot maanden voor het plantseizoen weg. We maken dan een nieuw plantgat van 3 bij 2 meter en daar gaat meteen nieuwe grond in en extra voedingsstoffen. De plantpaal wordt bij het plantgat geplaatst. In dit plantseizoen is de kleur op deze paal rood. Zo weten onze collega's, die in de zomermaanden rondrijden met een waterwagen dat deze bomen extra water moeten krijgen. Daarom krijgen alle nieuwe bomen ook zo'n plastic gietrand. Zo komt het water goed bij de wortels terecht."

Straatboom weg = nieuwe boom terug

"Ieder jaar moet de gemeente bomen weghalen omdat ze bijvoorbeeld ziek zijn (zoals de iepziekte), omdat we de veiligheid van de boom niet meer kunnen waarborgen (zoals bij populieren) of gewoon door ouderdom.

Voor al die bomen planten we weer nieuwe bomen terug". Zo werd ook in de Papaverhof een nieuwe iep geplant. We hopen dat het weer een mooie grote boom zal worden.

Julius Pasgeld

Werd in Den Haag geboren als Erik de Boer. Onder zijn pseudoniem schrijft hij in het blad De Oud Hagenaar over vroeger. Gebruiken, gezegden, herinneringen, ze komen allemaal aan bod. Erik reageerde per mail op het artikel 'Wonen in de Papaverhof' in De Oud Hagenaar van dinsdag 28 november. Zijn mailbericht nemen we graag in deze nieuwsbrief op.

"Wat een schitterend boek over de Papaverhof (vroeger zeiden we 'Het' Papaverhof)

Ik woonde vanaf 1946 tot 1963 met mijn ouders en mijn

De 'Kever' van de familie De Boer, in 1965 geparkeerd voor Papaverhof nummer 15

zusje in de Klimopstraat 122. Mijn ouders zijn in 1963 naar de Papaverhof nummer 15 verhuisd. Zij woonden daar tot 1983, respectievelijk 1994. Mijn vader was rond 1970 penningmeester van 'Daal en Berg'.

Hij overleed in 1983. Mijn moeder vertrok in 1994 naar een verzorgingshuis.

Ooit schreef ik een artikel in de Oud Hagenaar in mijn serie 'Kleine Nostalgie' over de Klimopstraat, het Klimop-hof en omgeving. Mijn beste jeugdherinneringen liggen daar. Die werd ik me weer helemaal opnieuw bewust na het doornemen van het prachtige jubileumboek. Ik zeg het maar nogmaals, want ik meen het echt. Weer leg ik beide handen links en rechts op de leuning van het trappenhuis in de Klimopstraat. En doe de korte trappen in een sprong. En de lange in twee. Weer zie ik dat mijn buurjongetje, toen 'ie klein was, in het boodschappenliftje op de derde woonlaag stapte. En ik kon met de grootste moeite voorkomen dat hij naar beneden smakte.

Weer doe ik het luik in de zijmuur van de keuken open om afval naar beneden te storten. Opnieuw sleutel ik aan mijn brommer voor de fietsenhokken op het achterpad. Dank daarvoor aan ieder die heeft meegewerkt aan dit mooie boek!

*Hartelijke groet,
Erik de Boer (Julius Pasgeld)"*

Van het bestuur

In zijn vergaderingen van 1 november en 6 december werd door het bestuur onder meer het volgende besloten:

- Het batig saldo van het jubileumfeest van € 3900,- wordt gereserveerd voor een volgend feest.
- Marcel Teunissen, auteur van het jubileumboek, krijgt opdracht om de archiefstukken die bij de ontwikkeling van het boek werden onderzocht te digitaliseren. Daarmee wordt dit bijzondere en waardevolle materiaal voor de toekomst veilig gesteld en kan het ter beschikking worden gesteld van belangstellenden.
- Op voorstel van de sollicitatiecommissie wordt de heer Rob Moree per januari 2018 voor acht uur per week aangesteld als opzichter. Rob verrichtte deze werkzaamheden de afgelopen drie jaar onder contract met MakAs. Hij is dus bekend

bij de bewoners en Rob kent het complex van binnen en van buiten.

- Voortaan zal bij een mutatie van een laagbouwwooning altijd een bouwkundige schouw worden gehouden. Het maakt daarbij niet uit of de woning te koop dan wel te huur wordt aangeboden. Eventuele gebreken zullen worden hersteld en betaald uit de opbrengst verkoop dan wel de huur.

Dit beleid wordt ingesteld naar aanleiding van de ervaring met doorgerotte vloerbalken en andere bouwkundige euvels die bij het vrijkomen van de woning Papaverhof 29 werden aangetroffen.

- In een vijftal laagbouwwooning werden, bij wijze van steekproef, de vloerbalken geïnspecteerd. Daarbij kwamen geen ernstige gebreken aan het licht maar toch werd besloten om in de begroting 2018 een bedrag op te nemen om de vloerbalken van alle laagbouwwooning na te kunnen kijken.

De constructie is immers bijna 100 jaar oud, dus hoog tijd voor een inspectie.

Vloeronderzoek

Bewonersschouw

Op zaterdag twee december maakten enkele bewoners, samen met Jaap van Dijk, voor de eerste keer in de geschiedenis van Daal en Berg een gezamenlijke schouwronde door ons complex.

Hansje Hooghiemstra, Henri de Vries, Els van Kempen, de heer Bras, Petra Rog, Jamie Lee Rog, Thea Wingelaar, Ernst Wayenberg en Erik Meijs bekeken alle aspecten van het monument. De schouw werd in drie groepen uitgevoerd: de gehele laagbouw, Klimopstraat 2-48 en Klimopstraat 58-128. Daarbij werd onder andere vastgesteld dat niet alle omroepinstallaties in de etagewoningen goed functioneren en dat de deurdrangers van de portiekdeuren onvoldoende demping hebben. Zaken waarvan het bestuur geen weet had. Daarnaast viel op dat enkele betonnen vensterbanken van laagbouwwooning op het 'eiland' dringend onderhoud nodig hebben. Alle punten werden inmiddels in de begroting 2018 opgenomen.

Ook werden in de achtertuinen veel rommelige situaties aangetroffen en de groene aanslag op de gevels laagbouw viel negatief op.

Het bestuur is deze bewoners zeer erkentelijk voor hun betrokkenheid, waarbij een deel van de vrije zaterdag werd opgeofferd, en de kritische waarnemingen. Het experiment kan als zeer geslaagd worden beschouwd en er zal daarom zeker een volgende keer zijn waarbij een gemeenschappelijke schouw wordt gehouden.

Rommelige situaties in achtertuinen en groene aanslag

Mensen en cijfers, cijfers, cijfers

De begroting 2018

Voordat de begroting door bestuur en commissarissen wordt vastgesteld, wordt deze besproken met leden die daarvoor belangstelling hebben. Die toezegging werd tijdens de laatste Algemene Leden Vergadering door het bestuur gedaan. Op dinsdagavond 12 december was het dan zo ver: de conceptbegroting 2018 werd met enkele leden doorgenomen.

Aad van Veen, Henk Hoops en Aad Schuurmans werden door Klaartje de Vruh, Jos Praat en Jaap van Dijk meegenomen door de voorlopige cijfers voor het nieuwe verenigingsjaar. Erik Meijs zou ook komen maar hij moest wegens werkzaamheden helaas afzeggen. De meeste begrotingsbedragen werden toegelicht en de leden werden geïnformeerd over de vorderingen met de invoering van het nieuwe administratiesysteem. Alle aanwezigen waren

tevreden met het resultaat van deze informele bijeenkomst, die volgend jaar herhaald wordt.

Ingezonden brief van een bewoner

“De verschijning van een prachtig jubileumboek over onze vereniging. De aanbieding daarvan aan premier Rutte. De afgelopen tijd veel publiciteit in de media over ons complex. Dat allemaal vanwege onze monumentale woningen en de wijze waarop die met veel inspanning in stand worden gehouden.

De positieve uitstraling van ons bijzondere complex op onze directe woonomgeving en onze buurt is (terecht) groot, maar andersom is dat ook zo: de uitstraling van de woonomgeving en onze buurt op ons complex is ook groot. De woningen kunnen er nog zo mooi bijstaan; onze straten, plantsoenen, schuurtjes, tuinen en het gebruik daarvan bepalen het totaalbeeld. We zijn ons dat in het algemeen wel bewust, maar staan er af en toe in de dagelijkse praktijk onvoldoende bij stil.

Zeker, ons Wijkberaad en betrokken vrijwilligers zijn zeer actief om bijvoorbeeld ongewenste ontwikkelingen in onze buurt te signaleren en daarvoor in actie te komen; die activiteiten stralen ook positief af op ons complex. Onze vereniging zelf doet er ook van alles aan de directe leefomgeving van ons complex zo prettig mogelijk te houden. Maar toch.

Bewoners zelf spelen daarbij ook een belangrijke rol en dat kan dan om allerlei kleine dagelijkse dingen gaan. Troep op straat, bijvoorbeeld als de vuilnismensen in hun haast rotzooi laten liggen; ruim het even op. Regelmatig onderhoud van bijvoorbeeld de tuinen maakt het geheel nog mooier en monumentaler en zorgt ervoor dat de woningen van buiten goed zichtbaar blijven; de privacy hoeft daarmee niet per se in gedrang te komen. Het zoveel mogelijk gebruik maken van de fietsenstallingen zorgt voor een rustiger totaalbeeld van ons complex. Het aanspreken van jongeren, die bijvoorbeeld op de hof voor rommel zorgen of van het grasveld gebruik maken, komt het behoud van ons monument ten goede.

Ook het melden van defect straatmeubilair (lantaarnpalen, vuilnisbakken, enz) of van graffiti helpt onze omgeving mooi en veilig te houden (daar is trouwens een mooie gebruikersvriendelijke app voor beschikbaar: ‘Verbeter de buurt’). En “last but not least”, en dat is misschien wel het lastigste; probeer ook elkaar te wijzen op verbeteringen die mogelijk zijn en elkaar daarbij te helpen.”

“Kort gezegd: het behoud van ons monumentale complex is primair gediend met een actief bestuur en participatie van bewoners daarbij, maar de uitstraling en behoud van ons complex wordt ook sterk bevorderd door bewoners die zich bewust zijn van de rol die zijzelf hierbij dagelijks kunnen spelen.

Aad Schuurmans”

Naschrift bestuur

Het bestuur is zeer content met deze reactie. Wij zijn het geheel eens met zijn stelling dat bewoners zich bewust moeten zijn van hun rol bij het behoud en uitstraling van ons monument. Inmiddels werd gestart met een handhavingsactie, waarbij verschillende bewoners werden aangeschreven. Zij werden onder meer geattendeerd op rommel in de tuin en tuinpad, verwaarloosde tuinen en aan het houten hek gestalde fietsen. Dit kost bestuur en verenigingsmanager onnodig veel tijd, energie (en ook geld). Dus wanneer iedereen meewerkt en zich deze oproep ter harte neemt, dan scheelt dat het bestuur en Jaap van Dijk een heleboel tijd en moeite.

Rioolwerkzaamheden

Nu de aangrenzende straten van ons complex van een nieuwe riolering werden voorzien, is het de beurt aan de Klimopstraat en straks de Papaverhof. Vanwege het jubileumjaar werd met de aannemer afgesproken dat de Papaverhof en de toegangswegen pas later in het jaar op de schop zouden gaan.

En half november stonden ze ineens op de hoek van de Irisstraat en de Klimopstraat: de shovels, graaf en het profiel van de Klimopstraat volgens de plannen aangepast.

De mannen van Van Gelder werken snel en netjes, waardoor de overlast voor de bewoners tot een minimum wordt beperkt.

Wie meer wil weten over deze omvangrijke werkzaamheden: lees het artikel van de hand van Aad Schuurmans in de jongste Wijkwijs.

Han van der Horst

Naar aanleiding van het jubileumboek van Daal en Berg publiceerde historicus Hans van der Horst bijgaand artikel.

Er zijn best alternatieven voor de verziekte woningmarkt

Wijken als de Haagse Papaverhof geven het voorbeeld. Het is echt een parel aan de kroon van het Haagse wonen. Een van de problemen die Rutte III onderschat, is de woningnood. Het hele woord komt in het regeerakkoord niet voor. Toch verdient de huidige toestand op de huizenmarkt die benaming, zoals Harry Bleeker in een geharnast betoog aantoonde. Wie het regeerakkoord erop naslaat, komt in de betreffende paragraaf –pagina 31 en 32– een hoop vertrouwen in de markt tegen om de woningbouw aan te jagen. Gemeentes krijgen meer speelruimte en de onderhandelaars hebben vastgesteld dat er belemmerend overheidsbeleid is en dat er regionaal maatwerk nodig is.

“Maatwerk”, dat is de schaamlap voor de beleidsmatige uitspraak: “Wij weten het verder ook niet meer”. Wel is duidelijk wat de overheid nalaat: het noodlottig beleid om de verkoop van sociale huurwoningen te liquideren wordt niet stopgezet. Voor mij ligt een prachtig boek met daarin een voorbeeld van hoe het ook kan.

Het boek werd onlangs door de in architectuur en woningbouw gespecialiseerde Nai010 uitgever op de markt gebracht. Het heet ‘De Papaverhof van Jan Wils’ en het is geschreven door de architectuurhistoricus Marcel Teunissen, die er

---

opnieuw in slaagde diepgang met een onderhoudende stijl van schrijven te combineren.

Prachtig wijkje

De Papaverhof is een prachtig wijkje in de Haagse Bomen- en Bloemenbuurt, dat is ontworpen door de architect Jan Wils die zich verwant voelde met de nu wereldberoemde nieuwlichters van de Stijl. Dat is aan de door hem ontworpen wijk duidelijk te zien en het is de voornaamste reden dat de in 1922 voltooide woningen allemaal verheven zijn tot rijksmonument.

Waarom is dit boek nu verschenen? In 2017 is het honderd jaar geleden dat de coöperatieve Woningbouwvereniging Tuinstadwijk Daal en Berg werd opgericht die opdracht gaf tot de bouw. Grote aanjager was het progressief liberale kamerlid E.A. van Beresteyn, naar wie in Den Haag terecht een brede laan is genoemd. Tegenwoordig zou hij een kritisch volger van Pechtold zijn. Op de achtergrond speelde Nederlands beroemdste architect H.P. Berlage een grote rol. Hij zorgde ervoor dat de opdracht voor het ontwerp naar de voor die tijd buitengewoon moderne architect Wils ging. En op de achtergrond gaf de gemeente Den Haag een soms wat dwingende maar altijd ter zake deskundige begeleiding.

Normale Nederlanders

Van Beresteyn had grootse plannen: hij wilde een tuinstad laten verrijzen van duizend woningen voor het soort mensen dat premier Rutte nu belooft aan te duiden als de normale Nederlanders en de middenklasse.

Zijn woningbouwvereniging droeg een coöperatief karakter. Wie voor een woning in aanmerking wilde komen, moest lid worden en kwam vervolgens op de wachtlijst. Leden hadden invloed op de samenstelling van het bestuur. Bovendien konden zij in aanmerking komen voor dividenduitkeringen. Dankzij hun contributies kon een klein deel van het startkapitaal bijeengebracht worden.

Van een wijk met duizend woningen is het nooit gekomen. Uiteindelijk zijn er 60 etagewoningen en 68 eengezinswoningen verrezen, die door hun strakke architectuur en de hoefijzervorm van het wijkje een prachtige eenheid vormen. Het is echt een parel aan de kroon van het Haagse wonen.

Dat de Papaverhof überhaupt gebouwd kon worden, was te danken aan de woningnoodwet die in 1918 was ingevoerd door de katholieke politicus Piet Aalberse. Op grond daarvan kwamen woningbouwverenigingen als Daal en Berg in aanmerking voor forse subsidie. Mannen als Van Beresteyn genoten bij financierders veel vertrouwen. De rest van de bouwkosten werd gefinancierd met een hypotheek. Zo ontstond een wijk die uitblonk in leefbaarheid.

Maatschappelijk gebonden eigendom

In 2006 was de boel zo vervallen dat renovatie niet kon uitblijven. De woningbouwcoöperatie zat met de handen in het haar. Uiteindelijk zag men zich gedwongen om de eengezinswoningen te verkopen om daarmee het herstel te financieren. Dat gebeurde niet zomaar. Het bestuur greep terug op een ander model voor middenstandswoningbouw van een dikke eeuw geleden: het maatschappelijk gebonden eigendom. In dat geval kóóp je de woning van de coöperatieve woningbouwvereniging met de plicht om die weer terug te verkopen als je de woning verlaat. Het hangt een beetje van de statuten af tegen welke prijs. Meestal is dat de aanschafprijs maar het kan ook zijn dat men kiest voor de geldende marktprijs in de buurt. In ieder geval worden er maatregelen genomen om speculatie te voorkomen.

Han van der Horst (1949) is historicus. Hij schreef onder meer The Low Sky: understanding the Dutch'; Nederland: de vaderlandse geschiedenis van de prehistorie tot nu; Een bijzonder land, het grote verhaal van de Vaderlandse geschiedenis; Onze Premiers en Schep Vreugde in het Leven, Levenslessen uit de grote depressie. Op elke laatste zondag van de maand is hij om elf uur in de ochtend te horen als boekbespreker in het VPRO radioprogramma over geschiedenis OVT.

Zo is het ook gegaan met de koopwoningen in de Papaverhof. Je krijgt een bijzondere woning in handen maar denk niet dat je er rijk van wordt. Het is niet de bedoeling dat je stulpje onbetaalbaar wordt, behalve voor yuppies en expatriates.

Uiteraard bestaan er lange wachtlijsten voor de Papaverhof. Huurders van de flatwoningen hebben het eerste recht van koop als er een eengezinswoning vrij komt en wie zo'n etage wil huren, moet ook uitermate veel geduld hebben. In heel Nederland vind je wel complexen die nog beheerd worden door zo'n coöperatieve vereniging, met als uitgangspunt betaalbare huren of maatschappelijk gebonden eigendom. Daar kijkt de omgeving dan met jaloezie naar, want je komt er niet gemakkelijk tussen.

Toch bieden zulke verenigingen een alternatief voor de zo onrechtvaardige woningmarkt. De allerlaatste subparagraaf van het hoofdstuk wonen in het regeerakkoord luidt als volgt:

Een wooncoöperatie is een organisatievorm waarbij huurders gezamenlijk eigenaar zijn van de woningen. De wooncoöperatie vormt een alternatief voor twee 'traditionele' oplossingen die we in Nederland kennen: het op individuele basis huren van een woning van een externe partij en het individuele eigendom van een woning. In woningcoöperaties zijn mensen directer betrokken bij het beheer van hun woning en de leefomgeving. Onderzocht zal worden hoe de mogelijkheden voor de leden van de wooncoöperaties om de huurwoningen over te nemen kunnen worden vergroot.

Daar zou je met een heleboel passen en meten dit ideaal in onder kunnen brengen, al staat er in dit voornemen –“uiteraard” zou je haast zeggen– geen letter over het tegengaan van speculatie. Maar daar kunnen initiatiefnemers van wooncoöperaties zelf iets aan doen. Niettemin: er zijn best alternatieven voor de verziekte woningmarkt. Als je modellen zoals dat van de Papaverhof maar op grote schaal toepast. En als je ze als overheid dan maar een stevige steun in de rug geeft. Premier Rutte zelf weet van de hoed en de rand. Hij ontving in het Torentje onder het betuigen van grote belangstelling het eerste exemplaar van het inspirerende prachtboek over de Papaverhof. Dat boek hoort thuis op het bureau van elke rechtgeaarde volkshuisvester.

In de media

Links De Papaverhof in 1922
ARCHIEF DAALENBERG

Rechts De Papaverhof 2017
HANS VELDRAAMP

ARCHITECTUUR

De prairierijtjeshuizen van Jan Wils

De Papaverhof in Den Haag is oer-Hollands én Amerikaans. Nu is er een boek over het tuinstadwijkje.

Toen de Papaverhof in Den Haag omstreeks 1920 werd gebouwd, was het buurtje niet alleen oer-Hollands traditioneel, maar ook ultramodern Amerikaans. Traditioneel was (en is) de Papaverhof omdat 68 van de 128

woningen zijn gebouwd rondom een gezamenlijke tuin, zoals in zoveel hofjes in oude Nederlandse binnensteden. Het enige verschil met een zeventiende-eeuws hofje is dat de gezamenlijke binnentuin wordt omgeven door een straat waar nu auto's staan.

Ultramodern was de Papaverhof omdat de 128 woningen zijn ontworpen door Jan Wils (1891-1972). Toen de 30-jarige Wils in 1919 de opdracht kreeg voor de Papaverhof, was hij, als lid van de avant-gardistische De

Stijlgroep, een van de modernste architecten van Nederland.

De invloed van De Stijl is in de Papaverhof, nu een gerestaureerd Rijksmonument, vooral zichtbaar in de heldere kleuren - blauw, geel, groen - die deuren en raamlijsten hebben gekregen. Maar verder waart in de Papaverhof vooral de geest rond van Frank Lloyd Wright (1867-1959), de Amerikaanse architect wiens 'prairiehuizen' grote invloed hebben gehad op de Nederlandse

architectuur van begin twintigste eeuw. Wils was zelfs zo in de ban van Wright dat hij van de rijtjeshuizen rondom de tuin kleine prairiehuizen maakte. In plaats van de gebruikelijke, rechte, lange rijen huizen, liet Wils steeds verspringende, aan elkaar geschakelde twee-onder-één-kappers bouwen die lijken op de horizontaal gelede villa's met platte daken die Wright eerder in Chicago had gebouwd.

Ook heel modern was dat Wils alle

huizen in de Papaverhof van sintelbeton wilde bouwen. Maar de eerste betonnen huizen vertoonden zo veel scheuren en andere gebreken dat de later gebouwde 60 etagewoningen weer gevels van oer-Hollandse bakstenen kregen.

Bernard Hulsman

Marcel Teunissen: De Papaverhof van Jan Wils. Uitg. NAI 010 uitgevers, 128 blz. € 29,95